ÉRTEKEZÉSEK.

I.

HAZAFISÁG.

Az az igaz honfi, ki hazája javát, diszét, saját köre 's tehetsége szerint elősegélni törekszik.

Fáy A. Bt. I. 77. l.

Nem hiszem, hogy valamiről több szó forogna az emberek között, mint a' hazafiságról: de nem mind cselekesznek, nem mind éreznek hazafiasan. Sokból a' hazafiságot csak egy kis csillámhoz jutásnak reménye, vagy egy hiu ijjedelem elfújja. Sokan nagyra vannak azzal, hogy társaságokban tombolva kiáltják, hogy ők magyarok, igaz hazafiak: de ott lássuk őket, hol a' haza a' magáét megkivánja, akkor úgy cselekesznek, mint a' fáradt vadász; félre állanak. Legveszedelmesbek azok, kik szinlett hazafisággal önhasznokat, vagy fölemelkedéseket nézik; mit midőn elértek, minden erejeket a' haza letiprására fordítják.

Ki mutatta magát tüzesebb hazafinak, mint a' spártai Pausaniás, a' görög fegyvererőnek diadalmas fővezére a' Persák ellen? De ugyan ő az, ki, minekutána nemzete tapsát elnyerte; az ellenség' martalékából meggazdagodott: előbb titkon, és ugyan gyalázatos módon, borzasztó mesterséggel: azután nyiltabban hazaárulóvá lett, 's az ellenségi szövetség' gyámolításával törekedett magát a' szabad görög nemzet fölé emelni. A' római Mariusnak hazája mellett szép, halhatlan cselekedeteit, melly undok hazabün fejezte bé, és ugyan a' fullaszkodó nagyravágyásból? De amazt, a' hazájokat forrón, halálban szerető Görögök; emezt a' rá mért fatum elnyomták.

Violenta nemo imperia continuit diu:
Moderata durant. . . *Seneca.* Troades. Actu 2. 260.
Es.: Fatis agimur: cedite fatis,
Non sollicitae possunt curae
Mutare rati stamina fusi. *Idem* A. 5. 980.

Szomorú, hogy hazánk történeteiben is sok Pausaniások, Mariusok jelennek meg! Vagy nem az volt-e a' kevély Zápolya familia Magyaror-

ságban? melly addig alattomoskodott, addig erőlködött, míg mind magát, mind hazáját elvesztette. — Hány illy álhazafiak vagynak a' mohácsi siralmas eset után, midőn a' patrioták csak a' haza pusztítására, vérzésére, gyilkolására övedztek kardot? Legio az ő számok. Pedig még is a' haza oszlopainak akarnak tekíntetni. De mikor nem voltak hazafiak, kikről Lucanussal mondani lehet:

Vendidit hic auro patriam.

A' hazafiság nincs egyedül a' vitézi rendre szorítva, mint hajdan a' költözködés' századaiban. Ezt jelenték a' Rómaiak azzal a' mondással: sago togaque insignis. A' hazai kötelesség kiterjed az első polgártól az utolsóig. A' ki semmi életágot nem választott, nem lehet hazafi. A' here méhet is kivonzolják a' dolgosak. Mondhatja a' magányozó ember, hogy elméjével a' fölsőbb regiókban jár, 's cszében örök szent dolgokat forgat: de azért nem több, mint termetlen sarjadék, mint a' testtől elvágott tag, mellynek existentiája megszünt; néki a' haza nem veszi hasznát. Jut kinek kinek, ha akarja, munkakör, néha több is egynél, mellyben a' hazának szolgálatot tehet, csak foglalatos legyen. A' bölcs törvények intézete által úgy vagyunk egybecsatolva, hogy különböző tagok lévén, mindnyájan a' közjó felé tartsunk, valamint minden kis és nagy vizek a' tengerbe sietnek. De ez henyélve nem történhetik. Munkásnak kell minden hazapolgárnak lennie, valamint a' munkás méhek. Nem haszontalan dolgokkal üdőznie, hanem azokban fáradnia, mikkel a' közjót előbbre viheti. Kik bizonyos üdőben kedvek fölelevenítésére ártatlanul, 's rangjokhoz képest mulatoznak, jól cselekszik. Kell a' testtel együtt néha lankadozó léleknek fölvidámodást szerezni, csak illendően és úgy hogy az orvosság méreggé ne váljék; ne úgy, mint a' sajói ütközet előtt, az okosságról és vitézségről elfeledkezett Magyarok cselekedtek, magokat puha életre adták, 's a' Tatárok martaléki lettek. Vajmi szép tanács volt, mellyet az égbe röpült Romulus, Julius Proculus által a' Rómaiaknak hátra hagyott: Romanis nuncia, uti prudentiam et fortitudinem colant; his artibus fore, ut amplissimam inter homines potentiam consequantur.

Minden jelesebb, minden belátó statusalkotók és törvényszerzők az isteni tiszteletet, az oltárok' szentségét, és a' mi ezektől el nem választható, a' Papok' tekíntetét tevék első helyre, úgymint azokat, kiknek az isteni dolgok körül vagyon foglalatosságok. Valamint Romulus vitézsége, úgy Numa religiója és igazság-szeretete örökké harsog az emberi nem' ajakán. Romulus építette a' várost, a' népet hadviseléseivel katonássá tette, erőssé, szinte vakmerővé: de Numa religiói szertartásával megszelídítette; 's kérdés marad, mellyik tőn többet boldogságára?

Melly buzgók voltak az Egyiptomiak, Chaldéusok, Persák, Görögök, Rómaiak religiójok körül, beszélik a' történetes könyvek, a' roppant templomok' omladványi; mutatja az, hogy a' szent lángtól fölhevülve, vak babonaságra vetemedtek, 's nevetségig elczifrázták isteneik tiszteletét, melly a' keresztény hitnek béállásáig mind inkább romlott. Mert ki ne mosolyogjon midőn olvassa, hogy a' csinos izlésű, lelkü, fölvilágosodott Görögök és Rómaiak minden apróléknak, minden nyavalyának, 's t. más más istent adtak? ki ne mosolyogjon, midőn olvassa, hogy a' régi Rómaiak földinduláskor ünnepet hirdettek — edicto imperabant, — de nem tudták mellyik istennek? Leirom A. Gelliusnak saját szavait L. 2. C. 28. Veteres Romani cum in omnibus aliis vitae officiis, tum in constituendis religionibus atque in diis immortalibus animadvertendis castissimi cautissimique: ubi terram movisse senserant, nunciatumque erat: ferias ejus rei causa edicto imperabant, sed dei nomen, ita uti solet, cui servari ferias oporteret statuere et edicere quiescebant, ne alium pro alio nominando falsa religione populum alligarent!

A' mi szent Istvánunk is törvénykönyvében első gondjává tevé a' religiót: „A' sz. hitnek a' mi parancsolatainkban első helyet adunk. Elsőben meghagyom, javallom, tanácsolom, kedves fiam, ha a' királyi udvart böcsületessé akarod tenni, hogy a' katholika és apostoli hitet olly szorgalommal és vigyázattal fenntartsd hogy mindeneknek, kik Istentől rád bizattak, példát nyújts." Ím, sz. István, valamint Dávid, úgy találta, hogy a' religió megőrzése, fényessége, tartja erősíti meg a' birodalmat, hazát, thronust. Aristoteles mondása, hogy félik az emberek azt, kiben

religiót és istenességet tudnak. Cambyses, Cyrus fiát arra tanítá, hogy semmi fontost elő ne vegyen, ha csak a' halhatatlan isteneknek előbb nem áldozik: mert az emberek telvék csalódással: az istenek pedig mindent tudnak, multat, jelenvalót, jövendőt, 's a' hozzájok folyamót el nem hagyják. (Apud Plotin. de opt. C.) Mi egyébre mutatnak a' pogány mysteriumok, oraculumok, vég nélkül sok ünnepek, mellyekben ugyan csalások, babonák lappangtak, de a' nagyobb részre kiterjesztvén figyelmünket, észrevesszük, hogy a' nép ezen, bár hiányos vallásbeli szertartáson megnyugodott, általa hazafiságra ébresztetett? Így volt a' pogányoknál a' religió a' hazafiságnak sz. alapja, mellyet még bízgatni is halálos volt. Protagoras philosophust az Athenaiak számkivetették, mert egyik könyvét így kezdi: „Istenek vannak-e vagy nincsenek, nem mondhatom, mert sok okot találni nem lételekre.“ Irásait beszedték, nyilvános helyen elégették. — A' Rómaiaknak jelszavok volt: pro aris et focis. — A' Zsidókat egy nemzetté a' frígy ládája, ez a' mózesi religiónak szent ereklyéje kapcsolta össze, mellyért mennyi és milly tüzes háborúkat viseltek, kiki tudja.

A' hazafiságról szólottunkban ne engedjünk-e ennyi erőt hatalmat a' keresztény religiónak, mellyről egy bölcsünk helyesen mondja: sürget bennünket az igazságra, erős szívüségre, sörénységre, szeméremre, tiszta életre, hűségre, álhatatosságra, böcsületre. Int ellenben kerülnünk a' vásottságot, ledérséget, paráznaságot, dühösséget, hamis lelküséget, tunyaságot, vakmerőséget. Mennyi ösztönök, mellyek bennünket a' religió szeretetéhez, mint a' polgári életnek kapcsai forrasztanak!

A' jó hazafi tehát böcsüli a' keresztény religiót, szentebb tekintetből is, de azért is, mivel ez őtet hazájával egybefűzi, hazafiúi kötelességeit kijeleli; ki a' határokat, mellyeken túl lépnie nem engedtetik. Böcsüli pedig nem színre, hanem gyakorlólag, hévvel, melly szívében tisztán buzog; a' szentséget nem fitogatja, hanem magába zárja, 's ha valamennyit észrevetet is, csak a' jó példáért cselekszi. A' jó hazafinak paizsa és erős fegyvere a' szeplőtelen tiszta religió, de nem a' képmutatás, az az emberi nemben olly veszedelmes gonosz, mellyet a' Megváltó

milly eleven, olly gyülöltető szinben ád elő. Ez a' tettetés' bőrével betakart, titokban bujkáló álnok emberféreg, ki kivülről az erkölcsmestert játsza, belülről rakva legátkozottabb czélozásokkal; kikről jól mondta Cicero: nullam capitaliorem pestem esse, quam eorum, qui cum mali sint, id tamen agunt, ut boni viri esse videantur. A' képmutatókkal lánczszemben vannak az árulkodók.

Legkártékonyabb emberi faj ez egy hazában; kik a' sokaság közé furják magokat, kitkit nyájasan szólítanak, mint a' madár fogók csalókán sipolnak, míg az embert tőrbe kerítik. Fülelnek arra, ki mit mond, némellyekről kérdezkednek, mintha nem tudói volnának, 's keringős uton az ártatlannak tanácsaira, czélzásaira tapogatnak, hogy oda elhordják, hová sugdozásaikat bebérlették. Innen a' hazafiak között a' sok pusztító gyülölség, czivódás, veszekedés, és ha az, ki az árulkodást bérben kifogadja, hatalmas, néha egész familiáknak gyökeres elromlása. Az efféle emberek nem foglalják lánczszemmel polgártársaikat össze, hanem inkább eloszlatják.

Kérdezzük már: a' képmutató, az árulkodó lehet-e jó hazafi? Semmiképen! a' jó hazafi lelkének tisztának kell lenni, úgy hogy a' csalásnak még csak gyanúja se férjen hozzá. A' jámborságot és hazafiságot hazudott képmutató, míg az álorczát róla le nem rántják, mindent balvéleményre visz, maga és mások felől; mindent megcsal, méltatlanul bírja azt a' tiszteletet, mellyet szinlésével kicsikart. Gonoszabbak az árulkodók; (noha sokszor Farizéus és árulkodó egy szerepben megfér) kik proteusi mesterségekkel sok familiákat tövöstül megráztak, sokat kiirtottak, a' hazát derék polgáraitól megfosztván meggyöngítették. Telvék a' históriák illy gyászpéldákkal. XI. Lajos franczia Király alatt hány nagy férfia veszett így ez Országnak! Nem ez a' furiák pokolbeli szülötte vivé-e Hunyadi Lászlót a' vesztőhelyre? Nem ez fosztotta-e meg Erdélyt a' vérnadály Báthori Zsigmond alatt legerősebb gyámolaitól, oszlopaitól, kikkel valaha birt? 's t. — Nem! az árulkodó nem hazafi, hanem hernyó a' hazában, kebelben röjtözött kigyó, vipera. A' tolvajok, latrok, még gyilkosok ellen is valamennyire védheted magadat: de ezek

ellen nincs orvosság, minthogy ravaszul, alattomosan előbb alád ásnak, mint gondolnád, hogy lesülyedhetsz. A' jó hazafi tehát ezt a' dögleszto gonoszat kerüli, 's nem hogy a' förtelemben részt venne, de még említésére is iszonyodik. Kerüli azokat, kikről tudja, hogy hazája sérvére ezen az uton sántikálnak; ójja a' viperák fajzatától, kik az Istennek reájok jövő haragját nem félik, még a' csalódás tőrébe nem vont polgártársaikat.

A' hazafi a' hízelkedők' számát nem szaporítja, kik a' hatalmasokat, mint a' baromfiak a' garmadát, körülállják, egy kis mosolygásért, tetszésért, valamelly kevés kedvezésért, hibbanó kegyelemért. Nem az igazság nyelvén szólanak, hanem mondják azt, a' mit kellemesnek, csiklándónak, magasztalónak vélnek. Ők a' hatalmasnak gyönge oldalát kikémlelik, a' mellett rókálkodnak, minden kívánatit megelőzik, minden ártalmas lépteit dicsérik, néki tömjéneznek, míg az alatt a' hon szive vérzik. Ezeket fösti Terentius: (in Eunucho. Act. 2. S. 2.) his ultro arrideo, et eorum ingenia admiror simul. Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque; negat quis? nego; ajit? ajo; postremo imperari egomet mihi omnia assentiri: is quaestus nunc est multo uberrimus. — A' hízelkedő' nyelvéről méreg csöpög, melly az igazságot megkervasztja. A' hizelkedő' beszéde sürü köd a' nagy ember és igazság között. Sokszor a' hatalomtartó, a' dús, érzékeny szivű, tökéletes szándékú, úgy, hogy semmit sem akar tisztább hévvel, mint a' közjó előbbvitelét, és megtenné, ha a' hízelkedők útban nem állanának. Jaj annak a' jámbornak, ki a' hízelkedőkkel béfalazott hatalmashoz férni kívánkozik: mert ez a' nagy úr hasonló az embert kerülő Timonhoz, kiről Aristophanes mondá: úgy bévan köröskörül tüskével sövényezve, hogy senki hozzá nem fér. Nem szerencsétlensége-e az a' hazának, midőn fiai úgy vannak, mint a' farkasfiak, mellyeket az anyjok egy üdeig szoptat, azután őket elrugja? Távol legyen tehát, hogy a' hazafi a' hízelkedők közé ártakozzék; hanem midőn a' Nagy előtt szólana, főképpen tanácslólag, a' haza ügyében: készebb legyen magát áldozatul adni az igazság mellett, hogy sem hazája kárára, az ártalmasnak jóváhagyásával, magának ke-

gyelmecskét koldulni. Ha a' magyar közmondásként az árulkodás hitvány kereset, bizonnyal alávaló és gyalázatos kereset a' hizelkedés is. A' jó hazafit nem egy napon teremtette Isten a' csuszó mászó állatokkal, hanem akkor, midőn alkotta az embert az ő képére, és hasonlatosságára. Mondj igazat, betörik a' fejed; ez a' régi, 's kár hogy igaz magyar közmondás. Úgy vagyon. De tehát az igazat el kell hallgatnunk? el kell tagadnunk? semmiképen! Mint már mondottam: a' hazafi soha magát meg ne mocskolja rútalmas alacsonyságokkal, millyen az igazságnak elhallgatása, még inkább megtagadása. Készen legyen az ő szíve kegyelem és szerencse vesztésre; 's ha ezek nyilait talpon állva fogadja, akármelly órában köszöntsön bé hozzá a' balság; ha a' sors csapásai nem váratlanul ütnek rá: nem fog irtózni a' keserű csésze kiürítésétől. Justum — virum, si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae. Lehet, hogy elérkezik az üdő, mellyben neki a' hizelkedők által megcsalatott, de már a' ködből kitisztult úr, hálát mond; ha pedig nem, tegyen az lelkének eleget, hogy hazájának igaz szívből, kitelhetőképen szolgálni igyekezett.

A' hazafi nem nyerekedik édes hazáján. — Ez a' nyerekedés ördöge, ez a' mammona iniquitatis, legnagyobb erőszakkal tolakodik elő, 's legnagyobb hatással késérti meg a' hazapolgárokat. Nincs itt szó a' kereskedésről, mellynek terjedése, virágzása igen is kívánatos, melly az Országnak boldogsága, éltető lelke; hanem a' nyerekedésről, melly a' közjónak kárával jár. Melly nem igaz hazafiság, az Országéból kincseket takarítani, mellyeknek nevek: *ne nyulj hozzá?* Micsoda igazság, hogy néhányan százezerekre, milliomokra verekedjenek, a' haza pedig annyit vesztvén szenvedjen? És ugyan kik ezek a' nyerekedők? Mondja meg helyettem M. Cato. Fures privatorum furtorum in nervo ac compedibus aetatem agunt: fures publici in auro atque purpura. (Apud A. Gellium XI. 18.) Hány árva familiák elromlottak, 's a' gyönyörü érték örökre oda veszett? 's t. 's t. Tudva vagyon, hogy ez a' késértet leginkább a' hivatalbelieket szokta megkerülni, mert ki szurokkal bánik, békeni a' kezét; kik esküvéssel köteleztetnek a' hazának szentül, tiszta, szeplőtelen lelkisмérettel és kezekkel szolgálni! de kinn fog az esküvés? Fallere,

mentiri, dummodo nemo sciat. — de a' magyarázat jobban ide illő: Csalni hazudni szabad, ha az erszény általa fölkél. De könnyebb a' sziklavárt ágyú nélkül megvenni, mint az ő fösvénységeket megtörni; 's még is, a' mi nagy fonákság, ők hányják vetik magokat, a' hazafi nevet büszkén de méltatlanul tékozolván, mintha senki nem tudná, milly ragadozó madarak fajához tartozzanak.

Ha a' sors valamelly hazafit társai fölé emel, ne vélje, hogy hazájától elkülönözött taggá lett, hanem úgy tartsa, hogy még szorosabban hozzá tartozik. A' csillogó polcz, mellyen ül, meg ne vakítsa, föl ne fuvalkodtassa őt, hanem eszében legyenek Seneca' gyönyörü oktató sorai: nemo confidat nimium secundis; quem dies vidit veniens superbum, hunc dies vidit fugiens jacentem. A' mi valakivel megtörtént, az mindenikkel megtörténhetik. A' fölemelkedett hazafi a' tündöklés' fokán el ne feledkezzék arról, hogy bár sokan hajladoznak is előtte, de valóságos szolgája a' hazának; sokkal jót tehet, de nem mindennel, mert nem vagyunk istenek, hogy a' kegyelmeket tetszésünk szerint osztogassuk, de azt teheti, hogy senkinek se ártson, hogy kihezkihez, még a' legalacsonyabb szegényhez is nyájas leereszkedő legyen, mert ezzel azt a' maga méltóságához emeli föl. Nagy erejű a' kegyesség. Ha a' kérelem nem sikerül is, de a' szelíd beszéd, a' kegyesség nyelvén szóló ajak vigasztalást nyújt a' legkeseredtebb szivnek is. Azt legalább mondja a' folyamó: nem segített ugyan, mert nem állott rajta, de meg kell vallani, hogy talpig szeretetre méltó ember. Mért üdvözlötte a' római tanács Augustust haza atyjának? talán számos győzödelmiért? nem! ritka kegyességéért az iszonyún kiterjedt hatalomban is. Mért nevezte a' római nép Titust az emberi nem gyönyörüségének? talán jeles vitézségéért? nem! leereszkedéséért. Ellenben a' darabosság gyülöletet, 's néha boszúállást húz maga után. Igazán mondotta egy bölcs, hogy a' fölfuvalkodás az Országot megrontja, a' szelídség ellenben a' megromlottat is életre hozza és megerősíti. Alig mondhatni hogy az Isten nagyobb ajándékot adhat egy Országnak mint kegyes előljárókban, kormánytartókban: 's csak ezek érdemlik valóban a' hazafi nevet.

Menjünk most által arra, a' miben minden egy csomóban foglaltatik, és szóljunk a' haza szeretetéről. Ismeretes ama cicerói mondás: kinek kinek közülünk kedvesek szülei, kedvesek gyermekei, atyjafiai, baráti; de minden szeretetet magában foglal a' haza, mellyért a' jó nem vonakodik meghalni is, ha halálával néki használ. Hol midőn a' hazáról szólok, a' Fejedelem nincs elfeledve, mint ki a' hazától elválaszthatatlan, atyja, feje az Országnak. — Nincs szentebb társaság a' hazánál, nincs édesebb, nincs vonzóbb, mint ezt a' hazájából kiüzött szerencsétlen Ovidius vallja. Lám az idegenben elhalt Jákób patriárka is arra kérte fiait, hogy csontjait hazájában takarítsák el. — Ezt a' vonzódást kiki érzi, csak az olly cosmopolita nem, kiről a' Magyar mondani szokta: sem országa sem hazája. Az igaz honfi igazán szereti hazáját, annak dücsőségét, gazdagságát, kül 's belbátorságát magáénak tartván, gyarapítván, erejének kiterjedésén, öregbítésén telhetőképen munkálódván, ha a' körülállás kivánja, a' maga rövidségével is. Minden üdők dicsérettel emlékeznek a' bámulásra méltó Attilius Regulusról; a' magyar évkönyvek halhatatlanítják a' szigetvári hőst, a' nándorfehérvári toronyból leugrott, 's az ellenséget magával lerántó Dugovicsot 's t. Ellenben minden üdők, minden évkönyvek a' hűtlen polgároknak gyalázatos hireket adják által a' következő embernyomnak. Melly undorító Catilina' kifakadása! ki, midőn Cicero istentelen czélozását a' haza ellen szemére hányta, 's egyebek között mondotta, hogy tüzet vetett a' hazának: „érzem, ugymond Catilina, és ha vizzel el nem olthatom, eloltom majd a' haza' fölbomlásával.“ Akkor ugyan Róma megszabadult, de csak azért, hogy hosszabb, kinosabb halálra tartassék fönn: mert ah! hány Catilinája támadt azután, míg a' roppant birodalmat szabadságából kiforgatván, egészen elnyomták!

Ki hazáját szereti, az a' haza szabadságát nem csorbítja, hanem józan buzgósággal oltalmazza, a' belföldi pondróktól is ugyan, de főképen a' kűlső vegyületektől, az ellenségtől, mellének ellenszegezésével is. De nem csak a' nyilván kifejlett erőszaktól, hanem a' messzéről fenyegető, és messzére terjedhető fenyegetésektől is. Melly lángolva hazaszeretők voltak azok az atyák, kik a' királyi patronatus védelmére a' többi

között igy irtak Rómába a' pesti országos gyűlésből: 1450. Junius 12kén, „Látjuk, hogy nem István Prépost, hanem a' mi köz szabadságunk tiportatik. Azért ne hagyja Szentséged a' királyi korona' jussait gyalázatra kitétetni. Ha pedig meg nem hallgattatunk, és Bálint Frater pörrel forgolódik, censurákra támaszkodik: nyilt homlokkal kimondjuk: a' pört ugyan folytathatja, de eléri-e a' mit keres, kétségben marad, kivált ha szabadságunk sérelmeztetik, és a' királyi patronatus' igazán seb ejtetik. Tisztesség böcsület az apostoli méltóságnak: de tudja meg, mindnyájan el vagyunk szánva a' mondott egyházba ellenségnek inkább, mint illy vendégnek (hosti potius, quam tali hospiti) kaput tárni, mert melly nap a' szabadságnak, ugyan az, az Országnak is véget vetne.“ *) Illy bátran szólottak a' főrendü Magyarok a' kir. korona' igazai, az Ország' szabadsága mellett, a' külső vegyület befolyása ellen, a' haza' szeretetétől görjedezvén.

Midőn Carthago a' vég pusztulás torkában volt, az asszonyok majdnem hitelt haladó áldozatot vittek hazájok' oltárára, önnön hajokat hajó kötelek készítésére lemetélvén. Több hasonló példa nélkül nem szükölködik a' história. Midőn Thrasybulus kevesed magával a' harmincz tyrannust Athénéből elkergette, megszólítatván valaki által: „ugyan Thrasybulus, mennyivel tartozód Athéne? felelé: adnák az istenek, hogy a' mivel én hazámnak tartozom, azt lefizethessem.“ Igy érez a' hazát igazán szerető, érette lángoló szív! Akár való történet, akár költemény Homerusnál: hogy Ulysses szintúgy kivánkozik a' sziklás kopár Ithakába, mint Agamemnon a' gazdag fényes Mycenébe: jelenti, hogy a' haza szeretet az ép szivbe mélyen be vagyon gyökerezve. Tanta vis patriae est, mondja Cicero, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis, tanquam nidulum affixam, sapientissimus vir, immortalitati anteponeret. L. de orat. Ez a' hazaszeretet csalta

*) A' dömösi prépostságot Hunyadi János Gubern. Istvánnak esztergomi Prépostnak conferálta. V. Miklós Pápa a' paulinus szerzetből való P. Bálintnak Priorság nevezet alatt, censurák erejével. A' haza főbbjei az ügyet magokévá tették, Hunyadi ajándékozása mellett kikeltek, és azt meg erősítették. (L. *Szvorényi. Hist. eccl. Ungariae amoenitat.* Fasc. 5. pag. 193.)

ki Aeneásból ama keserves fohászkodást Virgiliusnál: o patria, o divum domus Ilium, & inclita bello Maenia Dardanidum!

Hol a' szabadságról szólok, nem akarok úgy értetni, hogy az szabad ország, mellyben kiki azt teheti, a' mit akar, mert ez szabadosság volna, és a' köztársaságnak nyugalmát, boldogságát földulná. Ezt tették a' Magyarok IV. Béla idétt. A' Király kihirdette a' rohanó veszedelmet; megtette a' hazát védő rendeléseket: de ők puhálkodtak, vendégeskedtek, s. t. nem siettek a' hazát oltalmazni, hanem szabados kicsapongásaikat már a' lángoknak közel érkeztében is üzték. Szabadságot kiáltoztak, de pajkosságokkal mind azt, mind magokat, mind hazájokat, mellyben kevélykedtek, elvesztették. Imhol a' szerencsétlen „ardor civium prava svadentium!"

A' világ' fiatal korában, a' természeti állapotban, a' patriárkai életben sem volt kötetlen szabadosság. Érezték a' nemzetek, hogy meg nem szorított szabadság meg nem állhat: azért törvényeket szabtak, mellyek mintegy zabolái lennének a' szilaj kénynek, kimutató táblái a' cselekedendőknek, vezérfonalai a' különböző ágazatu polgároknak; mert hiszen nem az a' törvény szóll a' bírónak, melly annak, ki a' bírói törvényhatóság alatt vagyon; nem az a' vezérnek, melly a' közvitéznek; ámbár vannak mindeneket kivétel nélkül kötelező szabások. — Nem elég szabadság-e a' törvények' oltalma alatt élhetni, nem úgy, mint ott, hol egynek epés akaratja törvény gyanánt szolgál, és mindenható szava életet halált tetszete szerint lehell és osztogat. Elég szabadság, ha a' sérelmesnek, akárki ellen van hová folyamodnia: és ha nem mindenkor kívánt sikerrel, nem okozhatja a' törvényt, hanem a' körülállásokat, a' tudatlan, vagy részre hajló bírót; de általában nem mondhatni, hogy ezzel az Ország szabadságának ina szakadt. Az arany szabadsággal józanon kell élni, nem annak örve alatt mindenen, a' mi szent és nem szent nyargalódzni.

De a' hazai szeretetnek nem üresen kongó hangnak kell lenni, hanem cselekedetben élni. A' hazát anyának szoktuk mondani: innen nyelvünknek is anyai nevezete. Az apa és anya fölnevelvén gyermekeiket, ha szoros állapotra jutnak, igazsággal várhatnak szülötteiktől sege-

delem nyujtást mindenben, a' mi tőlök kitelhető: a' szülöttek pedig mind isteni parancsolatból, mind lélek sugallásból, 's belső ösztöntől tartoznak segedelemmel. Ezt sugja a' mindenható természet. Ezt tanítja minden ethicus bölcs.

A' szülék' nyomorgása a' gyermekek' gyalázatja. Egy római asszonyt, ki halálra volt itélve, a' Praetor tömlöczre vettetett, hogy rajta az itélet véghez vitessék. Az őr, kire bizva volt, megindulván a' szerencsétlen sorsún, halogatta a' vér büntetést, és az anyját látogató leányának megengedé a' hozzá járúlást, mindenkor megvizsgálván, hogy néki élelmet ne vigyen, 's így éhhel inkább, mint az ő keze, vagy hozzájárulása által vesszen. A' bejáró leány emlőjével táplálta anyját, minél többet nem tehetett. A' dolog kitudódván, az asszony meg szabadult. — Igy kell a' haza gyermekeinek is gondolkodniok. Nincs a' nélkül, nem is lehet, hogy a' haza több vagy kevesebb segedelmet maga fönntartására ne kivánjon. Háború üt ki: az országot dicsőítő, a' nemzet' részét, vagy az egészet ékesítő boldogító intézetek indítatnak meg: de mind ide áldozat kell; adjon tehát a' hazafi: a' gazdag gazdagon, a' csekély értékű a' maga állapotjához képest; úgy is jobb helyre nem teheti.

Tanúk a' példák arra, hogy a' hazaszeretetlensége vagy közönséges, vagy igen érzékeny veszélyt öntött a' hazára; még is ezeren vannak, kiknél az énség, a' honszereteten diadalmaskodik. De mivel a' szó semmibe sem kerül, örömtelve eléneklik: o cara patria, quae me genuisti, dulcis Pannonia! és ez az ő minden hazafiságok. Éhezik az Irók' magasztalását, de azt megérdemelni nem igyekeznek.

HORVÁT ENDRE.